

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 2

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
соціалізація та соціальна адаптація особистості”,
м. Київ, МАУП, 14 травня 2010 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2011

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім О-72 “Персонал”, 2010 —

Вип. 2 : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, м. Київ, МАУП, 14 трав. 2010 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), О. Л. Туриніна (відп. ред.). — 2011. — 208 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
- © ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011

Н. П. Христинченко

Вища освіта в Україні: специфіка,
проблеми та шляхи адаптації
до Болонського процесу 100

О. М. Міхатуліна

Інноваційні форми навчання в системі
вищої юридичної освіти 104

О. Л. Пелих

Розвиток сучасної української освіти
та проблеми соціалізації молоді 109

В. В. Губар

Проблеми нормативно-правового
забезпечення дистанційного
навчання у ВНЗ 113

Я. Ф. Медвідь, О. М. Поповичук

Роль освіти в соціалізації
студента-юриста 117

М. М. Кудря

Національна ідентичність
та складові її формування 121

З. І. Рогач

Соціальна адаптація безпритульних
дітей у сучасному українському
соціумі 126

Д. О. Медведовська

Стисла характеристика змін
у змісті навчання у Великій Британії
у 80-х роках ХХ ст. 131

О. В. Соболевська

Роль самоосвіти в самоідентифікації
особистості 134

В. В. Зарва

Національна освіта як запорука міцного
та стабільного політичного
майбутнього країни 140

Р. І. Литовченко

Активність студентів — основа
ефективності навчальних занять 143

О. В. Котеньова

Юридична освіта в умовах сьогодення ... 147

О. Г. Башук

Засади освітньо-виховного процесу
за діалогом Платона “Закони” 150

І. М. Николин

Бар’єри міжособистісного
спілкування в процесі
професійного становлення
студентської молоді 156

І. О. Сєдаков

Інновації в сучасному освітянському
просторі: ДІМА-технологія 161

Ю. В. Єсаулов, М. Ф. Медвідь

Роль еко-правової освіти в соціалізації
студента-правника 167

В. В. Федорова

Проблематика корпоративної
етики сучасного українського
підприємства 170

В. О. Заяць

Маркетинг кадрів як проблема кадрового
забезпечення організації 173

Н. О. Гринчишин

Проблеми якості середньої загальної
освіти 177

А. В. Безсмертний

Актуальні проблеми модернізації
та ефективності педагогічної освіти 180

Ф. М. Медвідь, Я. П. Пом’ян

Інноваційний розвиток освіти України:
сучасний стан і перспективи 183

А. О. Серпінський

Політична соціалізація молоді як фактор
впливу на легітимність влади 189

О. Є. Маньковська

Освіта України ХХІ ст.:
інтеграційні процеси 193

О. В. Бастун, Р. І. Буга

Політична соціалізація молоді в умовах
розбудови стратегії національної
безпеки України 196

І. Ю. Кулаковська

Політична соціалізація молоді в Україні:
проблеми і перспективи 200

М. О. Сурженко

Вплив освіти на політичну соціалізацію
і політичну культуру особистості 205

АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ — ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 2, 2011, 143–146

Проблеми оптимізації та інтенсифікації навчального процесу у вищій школі завжди були актуальними в системі підготовки спеціаліста. Значне місце серед них займає проблема активізації аудиторії у навчанні [7; 10; 11]. Відомо, що ефективність навчальних занять визначається не тільки діяльністю викладача, а й ступенем активності та зацікавленості студентів, які беруть участь у навчально-пізнавальному процесі, а також тим, наскільки в них вироблена позитивна постанова на навчально-пізнавальну діяльність взагалі, і на конкретний навчальний предмет зокрема. Підсумок діяльності студентів є показником результату триєдиної діяльності викладача: навчальної, виховної та організаційної. Водночас, такі науковці, як Т. Л. Антонечко, А. А. Максименко, О. Пометун, С. Самаріна сьогодні визначають, що спостерігається тенденція щодо зниження рівня активності студентів на заняттях. Це підтверджують і наші багаторічні дослідження із зазначеної проблеми.

Важливою умовою активності студента на занятті є його **увага** з першої і до останньої хвилини. К. Д. Ушинський приділяв дуже велике значення саме увазі студентів та вважав її надзвичайно важливим фактором, що сприяє успішності навчання і виховання. Він вважав, що кожен вихователь повинен вміти звернути увагу студента на бажаний предмет, відзначаючи, що для цієї мети аналіз уваги вказує вихователю кілька

напрямів: посилення враження; пряма вимога уваги; заходи проти неуважності; цікавість викладання. Проте, проведені дослідження [10, 9], практика проведення занять в Інституті міжнародної економіки та фінансів МАУП свідчать, що студенти бувають неуважними близько 40 % часу. На лекції за перші десять хвилин запам'ятовують 70–80 % інформації, а за останні десять хвилин лише 20 %. Отже, проблема концентрації уваги на занятті залишається важливою умовою ефективності навчального процесу.

Відомо, що увага може бути різноспрямованою: на предмети, що нас оточують (зовнішня), на власні почуття, думки і переживання (внутрішня). Враховуючи це, викладачеві не слід орієнтуватися тільки на увагу, що виражається студентами зовні, він має постійно контролювати їх діяльність, щоб з'ясувати, чи всі вони активно сприйняли основний навчальний матеріал і чи вироблене в них розуміння сутності питання, основи якого були подані раніше або викладаються на даному занятті [1; 4; 6].

Психологи звертають увагу на необхідність організувати не тільки довільну, а й, що найбільш важливо, мимовільну увагу студентів [2; 5; 9]. Цьому сприяють, по-перше, певні подразники, що характеризуються такими особливостями: сила та несподіванка подразника (сильний звук, яскравий спалах, різкий запах, слабкий звук у тиші і т. д.); новизна, незвичайність, контрастність подразника

(нові наочні посібники); підвищення голосу або раптова пауза. По-друге, необхідно дотримуватися умов, які дають можливість підтримувати стійку довільну увагу студентів під час навчальних занять: виразне розуміння конкретного завдання, що виконується; звичні умови роботи; збудження у студентів непрямих інтересів; створення сприятливих умов для діяльності. По-третє, підтримуючи увагу студентів під час навчального процесу, необхідно пам'ятати про основні його властивості: зосередженість (утримання уваги на одному об'єкті допомагає, наприклад, посилити інтерес до цього об'єкта, процесу, явища); стабільність уваги (тривалість утримання уваги на даному об'єкті, процесі, при активній роботі з якими вона може скласти максимум 15–20 хв, а потім необхідні перемикання уваги, короткий відпочинок, що дає змогу знову привернути увагу до колишнього об'єкта, процесу); обсяг уваги (кількість об'єктів, символів, що сприймаються одночасно з достатньою ясністю, для окремих змістових шматків, логічних посилань — $7 + 2$); розподіл уваги; перемикання уваги.

Ефективність навчально-пізнавальної діяльності залежить не тільки від уваги студентів, а й від ступеня їх самостійності під час занять. Час, який має студент для виконання навчального плану, становить дві складові: робота у ВНЗ за розкладом занять і позааудиторна самостійна робота. Щоб виконати весь обсяг самостійної роботи, необхідно займатися по 3–5 годин щодня. Починати самостійні позааудиторні заняття слід з перших днів семестру, пропущені дні будуть загублені назавжди, компенсувати їх пізніше посиленими заняттями без зниження якості роботи і її продуктивності неможливо. Перші дні семестру дуже важливі для того, щоб включитися в роботу, установити певний порядок, рівномірний ритм на весь семестр.

Самостійні заняття вимагають інтенсивної розумової праці, яку необхідно не

тільки правильно організувати, а й стимулювати. При цьому дуже важливо вміти підтримувати стійку увагу до досліджуваного матеріалу. Вироблення уваги вимагає значних вольових зусиль. Саме тому, якщо студент зауважує, що він часто відволікається під час самостійних занять, йому треба змусити себе зосередитися. Подібну процедуру необхідно проробляти постійно, тому що це тренування уваги. Стійка увага з'являється в тому випадку, коли людина ставиться до справи з цікавістю [5; 6; 8].

Переваги навчання, яке активізує самостійну творчу роботу студентів, стають особливо переконливими при порівнянні занять так званого “викладаючого” характеру із заняттями, на яких велику питому вагу займає самостійна робота студентів [11, 65]. На заняттях “викладаючого” характеру, як правило, ставляться питання, що зводяться до простого пригадування та відтворення вивченого раніше матеріалу. Подібні питання не стимулюють самостійну роботу студентів по осмисленню досліджуваного матеріалу. У цьому випадку не створюються умови для того, щоб вони могли самі вирішувати навіть прості проблеми (ускладнення), зіставляти факти, виявляти причинно-наслідкові зв'язки і т. п. Такий метод навчання не сприяє розвитку пізнавальної самостійності й активності студентів. Самостійність у навчально-пізнавальній діяльності на заняттях характеризується і рівнем аналітичного мислення студентів. Людина не може творчо мислити, проявляти глибину розуму, гнучкість, кмітливість, не володіючи певними знаннями.

Отже, науковці визначили, що основу самостійної діяльності становлять навички контролю та самоконтролю, тобто постійне спостереження студентів за власною роботою, аналіз і самоаналіз, знаходження помилок своїх та товаришів по навчанню, виправлення їх, здатність вдосконалювати навчально-пізнавальну діяльність на цій основі. Само-

контроль і особливо взаємний контроль студентів у справі активізації, навчально-пізнавальної діяльності стає засобом та стимулом підвищення їх активності і зацікавленості у навчальному процесі.

Необхідно також підкреслити, що після прослуховування лекцій або самостійного вивчення літератури по заданій темі студенти повинні починати підготовку до заняття відповідно до його плану, який, як правило, вручається їм не пізніше, ніж за 5–10 днів до початку майбутнього заняття. Підготовку до заняття бажано здійснювати у такій послідовності. По-перше, спочатку усвідомлюються тема, яка передбачена планом заняття. При цьому необхідно зрозуміти важливість теми, місце і роль кожного питання в розкритті теми, а також найбільш істотні положення кожного питання (їх сутність), що мають найбільш теоретичне і практичне значення [20, 11, 12]. По-друге, при підборі літератури надається перевага джерелам більш високого рівня (підручникам, навчальним посібникам, законам, постановам державних органів, іншим нормативним актам), а потім підбираються конспекти лекцій, статті в журналах і газетах за їх найменуваннями і заголовками. При цьому в першу чергу використовуються матеріали більш пізніх видань. За необхідності можуть підбиратися і використовуватися довідники, щорічники, звітні й статистичні матеріали [20, 12].

Аналіз літературних джерел [2; 7; 9] свідчить, що не менш важливою вимогою до навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях є наявність у них навичок навчальної праці. Тому на заняттях крім знань, умінь і навичок, які формуються у майбутніх фахівців, формуються їхні загальні вміння і навички навчальної праці. Організованість і дисциплінованість студентів на заняттях і стиль взаємовідносин характеризують коректність їхнього ставлення до викладача та один до одного, загальний настрій групи і психологічний клімат за-

нять, що створений загальною організацією навчального процесу, вимогливістю і стилем керівництва даного викладача. Основу змісту спільної діяльності викладача занять студентів становить навчальна та інша інформація, а “знаряддями праці” слугують слово, мова, розповідь. Усе це визначає і характеризує загальну атмосферу занять, загальну установку студентів на діловий, творчий підхід до навчально-пізнавальної діяльності.

Принципи навчання, на відміну від методів, не вибирають. Ними має керуватися викладач у повсякденній практичній діяльності. На кожному занятті реалізуються основні принципи роботи з навчальною інформацією, порушення їх не допускається. Наприклад, принцип науковості може бути порушений у тому випадку, коли викладач припускається неточностей, нехай навіть незначних, теоретичних основ предмета, який викладається, тобто властивих навчальній інформації.

Ефективність навчання багато в чому залежить від реалізації викладачем принципу проблемності у навчанні [3; 7; 12]. Характер проблем визначається конкретною темою навчального матеріалу. Постановкою проблеми створюється проблемна ситуація, яка являє собою практичне або теоретичне ускладнення, що приводить студентів до виявлення недостатності раніше набутих знань, особистого досвіду для пояснення нових фактів і явищ, тобто до протиріччя між знанням і незнанням. Створення проблемної ситуації спрямовує студентів на самостійний пошук відповіді. Проблема ситуація може виникнути у ході виконання навчально-практичного завдання, спостережень за життєвими явищами, фактами, що вимагають теоретичного пояснення, і т. п. [9, 197, 198].

Найважливішим фактором успішності навчального заняття, як свідчать дослідження [1; 2; 11], є особистість викладача, який має бути насамперед

фахівцем. Він повинен: володіти матеріалом — відрізнати істотне від несуттєвого, установлювати взаємозв'язки, проводити аналогії і наводити приклади; тримати себе в курсі останніх подій у своїй професійній сфері; встановлювати всі види контактів зі студентами — логічний, психологічний і моральний, що забезпечить ефективність заняття. Навчальне заняття слід організувати так, щоб студенти постійно відчували підвищення складності виконуваних завдань, отримували позитивні емоції від переживання власного успіху в навчанні, були зайняті напруженою творчою роботою. При комунікативній взаємодії зі студентами викладачеві бажано: давати студентові можливість відчувати власну значущість; краще розуміти студента; підвищувати свій авторитет у студентському середовищі; уміло впливати на позицію студента. Водночас, ефективність навчальних занять визначається не тільки діяльністю викладача, а й ступенем активності і зацікавленості студентів у навчально-пізнавальному процесі [2; 7; 11]. Активність студентів — основна характеристика ефективності навчальних занять, їх результативності.

На активність студентів на заняттях значно впливає його зміст. При відборі змісту навчального процесу бажано дотримуватись таких правил: ставленням студентів до змісту; вибір того змісту, який важливий для студентів і за своїм рівнем складності відповідає їхній підготовленості; співвідношенням змісту до коштів навчання; вибір змісту, що необхідний для розуміння проблеми і який можна наочно і зрозуміло викласти; співвідношенням змісту до часу його викладення, тобто вибору такого змісту, який можна викласти у відведений на це час. Разом із цими правилами значу роль відіграють і умови проведення заняття, методи, доступні засоби і переваги викладача.

Таким чином, аналіз літературних джерел, наші дослідження свідчать, що в останні роки у навчально-пізнавальній діяльності студентів спостерігається тенденція до зниження їх активності на заняттях. Подолання цього негативного явища передбачає використання різноманітних форм, методів, інноваційних технологій у викладацькій діяльності. Бажано використовувати інноваційні інтерактивні технології, оптимально-інтенсивні психолого-педагогічні засоби впливу на особистість студента.

Література

1. *Антонечко Т.Л.* Психологічні основи впливу ціннісно-смысловой сфери на професійне становлення майбутнього фахівця // Педагогіка і психологія. — 2009. — № 4.
2. *Василевський С. М.* Лекционное преподавание в высшей школе. — Горький, 1959.
3. *Дичківська І. М.* Інноваційні педагогічні технології. — К., 2004.
4. *Ковальчук Г. О.* Активізація навчання в економічній освіті. — К., 2003.
5. *Максименко А. А.* Методика подготовки и чтения лекций: Метод. пособие. — М.: ИПК СК, 1996.
6. *Найдьонов І. М.* Навчально-методичний комплекс дисципліни “Основи психології і педагогіки”: Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. — К., 2009.
7. *Найдьонов І. М., Ігнатюк А. І.* Методика викладання фінансово-економічних дисциплін: Навч. посіб. — 2-ге вид., із змін. та допов. — К., 2005.
8. *Педагогічна майстерність: Підруч. / За ред. І. А. Зязюна.* — К., 2006.
9. *Педагогический менеджмент: Ноу-хау в образовании: Учеб. пособие.* — М., 2006.
10. *Пометун О.* Інтерактивні методики та система навчання. — К., 2007.
11. *Преподаватель вуза: технологии и организации деятельности: Учеб. пособие / Под ред. С. Д. Резника.* — М.: ИНФРА-М, 2010.
12. *Самаріна С.* Нові технології навчання. — К., 2004.